

Cuprins

Abrevieri.....	5
Prefață.....	9

PARTEA I ACȚIUNEA CIVILĂ ÎN PROCESUL PENAL

CAPITOLUL I

ASPECTE INTRODUCTIVE.....	11
1.1. Noțiunile de acțiune, acțiune în justiție, acțiune civilă și drept la acțiune.....	12
1.1.1. Noțiunile de acțiune și acțiune în justiție.....	12
1.1.2. Noțiunea de acțiune civilă.....	14
1.1.3. Noțiunea de drept la acțiune.....	23
1.2. Acțiunea civilă în procesul penal.....	27
1.2.1. Noțiune.....	27
1.2.2. Elementele acțiunii civile în procesul penal.....	30
1.2.3. Trăsăturile acțiunii civile exercitate în procesul penal.....	31
1.3. Acțiunea penală.....	38
1.3.1. Noțiune.....	38
1.3.2. Elementele acțiunii penale.....	38
1.3.3. Trăsăturile acțiunii penale.....	39
1.3.4. Etapele acțiunii penale.....	40
1.3.5. Cazurile care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale.....	42
1.4. Corelația dintre acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal.....	49
1.4.1. Aspecte introductive.....	49
1.4.2. Avantajele și dezavantajele sistemului mixt.....	50
1.4.3. Comparatie între acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal.....	52
1.5. Actele normative care reglementează situația acțiunii civile în procesul penal.....	55
1.5.1. Convenția Europeană a Drepturilor Omului.....	56
1.5.2. Constituția României.....	62
1.5.3. Noul Cod de procedură penală.....	63
1.5.4. Codul penal.....	66
1.5.5. Vechiul Cod civil.....	70
1.5.6. Actualul Cod civil.....	71

1.5.7. Vechiul Cod de procedură civilă.....	73
1.5.8. Actualul Cod de procedură civilă.....	74
1.6. Privire istorică asupra acțiunii civile în procesul penal.....	76

CAPITOLUL II

ELEMENTELE ACȚIUNII CIVILE EXERCITATE ÎN CADRUL PROCESULUI

PENAL.....	85
2.1. Noțiune	85
2.2. Temeiul acțiunii civile (cauza)	85
2.3. Obiectul.....	87
2.3.1. Aspecte generale.....	87
2.3.2. Repararea în natură a pagubei cauzate prin infracțiune	91
2.3.2.1. Restabilirea situației anterioare.....	91
2.3.2.2. Restituirea lucrurilor	92
2.3.2.3. Desființarea totală sau parțială a unui înscris.....	93
2.3.3. Repararea prejudiciului prin plata unei despăgubiri bănești.....	94
2.3.4. Repararea prejudiciilor nepatrimoniale (morale).....	100
2.4. Subiecții.....	106
2.4.1. Subiecții activi.....	107
2.4.1.1. Partea civilă	108
2.4.1.1.1. Noțiune	108
2.4.1.1.2. Cererea de constituire și momentul până la care persoana vătămată se poate constitui parte civilă.....	109
2.4.1.1.3. Aspecte controversate privind calitatea de parte civilă în procesul penal.....	114
2.4.1.1.4. Drepturile și obligațiile părții civile	130
2.4.1.2. Succesorii părții civile.....	135
2.4.1.3. Reprezentantul legal	139
2.4.1.4. Ministerul Public	140
2.4.2. Subiecții pasivi.....	142
2.4.2.1. Inculpatul.....	143
2.4.2.1.1. Noțiune	143
2.4.2.1.2. Succesorii inculpatului.....	146
2.4.2.1.3. Drepturile și obligațiile inculpatului.....	147
2.4.2.2. Partea responsabilă civilmente	148
2.4.2.2.1. Noțiune	148
2.4.2.2.2. Drepturile și obligațiile părții responsabile civilmente.....	157
2.4.2.2.3. Persoanele care pot avea calitatea de părți responsabile civilmente.....	158
2.4.2.2.4. Succesorii părții responsabile civilmente	180
2.5. Aptitudinea funcțională.....	181

CAPITOLUL III

EXERCITAREA ACȚIUNII CIVILE.....	182
3.1. Dreptul de opțiune în exercitarea acțiunii civile	182
3.2. Exercițarea acțiunii civile la instanța penală.....	189
3.2.1. Exercițarea acțiunii civile de către partea civilă	189
3.2.2. Exercițarea acțiunii civile din oficiu	189
3.3. Condițiile exercitării acțiunii civile în procesul penal.....	193

CAPITOLUL IV

ASIGURAREA ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL PENAL.....	209
4.1. Aspecte generale.....	209
4.1.1. Condițiile înființării măsurilor asigurătorii	215
4.1.2. Subiectele măsurilor asigurătorii	216
4.1.3. Obiectul măsurilor asigurătorii	218
4.1.4. Organele judiciare competente să dispună luarea măsurilor asigurătorii	223
4.2. Sechestrul penal propriu-zis	225
4.2.1. Noțiune	225
4.2.2. Procedura înființării sechestrului penal propriu-zis	226
4.2.3. Valorificarea bunurilor mobile sechestrate	230
4.3. Inscricția și notarea ipotecară.....	232
4.3.1. Noțiune	232
4.3.2. Procedura instituirii inscripției și notării ipotecare	233
4.4. Poprirea	234
4.4.1. Noțiune	234
4.4.2. Procedura înființării popririi.....	235
4.5. Contestarea măsurilor asigurătorii	237
4.6. Restituirea lucrurilor	240
4.7. Restabilirea situației anterioare	243

CAPITOLUL V

SOLUȚIONAREA ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL PENAL.

PUNEREA ÎN EXECUTARE A DISPOZIȚIILOR CIVILE DIN HOTĂRÂRE.....	245
5.1. Noțiune.....	245
5.2. Soluționarea acțiunii civile în procesul penal.....	245
5.3. Actele de dispoziție efectuate cu privire la latura civilă a procesului penal.....	252
5.3.1. Noțiune	252
5.3.2. Renunțarea la pretențiile civile	252
5.3.3. Tranzacția, medierea și recunoașterea pretențiilor civile.....	253
5.4. Soluționarea separată a acțiunii civile (disjungerea acțiunii civile)....	259

5.5. Raportul dintre acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal (Autoritatea hotărârii penale în procesul civil și efectele hotărârii civile în procesul penal)	262
5.6. Acțiunea civilă în contextul acordului de recunoaștere a vinovăției și al judecății în cazul recunoașterii învinuirii	270
5.6.1. Acordul de recunoaștere a vinovăției.....	270
5.6.2. Judecata în cazul recunoașterii învinuirii (procedura abreviată)	272
5.7. Compensarea financiară de către stat a victimelor unor infracțiuni săvârșite cu violență.....	276
5.7.1. Aspecte generale.....	276
5.7.2. Aplicabilitatea	277
5.7.3. Condiții pentru acordarea compensației financiare	278
5.7.4. Procedura de acordare a compensației financiare	281
5.8. Punerea în executare a dispozițiilor civile din hotărâre.....	283
5.8.1. Aspecte generale.....	283
5.8.2. Contestația la executare	285

CAPITOLUL VI

DREPT COMPARAT	288
6.1. Aspecte generale	288
6.2. Acțiunea civilă în procesul penal francez.....	288
6.3. Acțiunea civilă în procesul penal italian	294
6.4. Despăgubirea persoanei vătămate în procesul penal german.....	297
6.5. Despăgubirea persoanei vătămate în sistemul anglo-saxon	302
6.6. Acțiunea civilă în procesul penal din Republica Moldova.....	303
6.7. Acțiunea civilă în procesul penal din Spania	307

PARTEA A II-A EXERCITAREA ACȚIUNII ÎN RĂSPUNDERE CIVILĂ DELICTUALĂ LA INSTANȚA CIVILĂ

CAPITOLUL I

ASPECTE INTRODUCATIVE	310
1.1. Cazurile în care persoana vătămată se adresează instanței civile (Exercitarea acțiunii civile la instanța civilă).....	310
1.2. Clasificarea acțiunilor civile	316
1.3. Acțiunea în răspundere civilă delictuală	319
1.4. Prescripția dreptului material la acțiunea în răspundere civilă delictuală.....	324

CAPITOLUL II	
ELEMENTELE ACȚIUNII CIVILE EXERCITATE ÎN CADRUL	
PROCESULUI CIVIL.....	329
2.1. Noțiune.....	329
2.2. Obiectul.....	329
2.3. Cauza.....	330
2.4. Subiectele.....	331
2.4.1. Noțiune și condiții.....	331
2.4.2. Reclamantul.....	333
2.4.3. Pârâtul.....	336
2.4.4. Coparticiparea procesuală.....	337
2.4.5. Terțele persoane.....	341
2.4.5.1. Noțiune.....	341
2.4.5.2. Intervenția voluntară.....	341
2.4.5.2.1. Intervenția principală.....	342
2.4.5.2.2. Intervenția accesorie.....	347
2.4.5.3. Intervenția forțată.....	351
2.4.5.3.1. Chemarea în judecată a altor persoane.....	351
2.4.5.3.2. Chemarea în garanție.....	355
2.4.5.3.3. Arătarea titularului dreptului.....	360
2.4.5.3.4. Introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane.....	362
2.4.6. Ministerul Public.....	366
2.4.6.1. Calitatea procesuală în care procurorul participă.....	366
2.4.6.2. Pornirea acțiunii civile.....	368
2.4.6.3. Participarea la judecată și prezentarea concluziilor.....	370
2.4.6.4. Exercitarea căilor legale de atac.....	373
2.4.6.5. Solicitarea punerii în executare a titlurilor executorii.....	374
2.4.6.6. Efectele participării procurorului față de titularul dreptului.....	375
CAPITOLUL III	
CONDIȚIILE EXERCITĂRII ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL CIVIL.....	378
3.1. Aspecte generale.....	378
3.2. Analiza condițiilor de exercitare a acțiunii civile în procesul civil.....	379
3.2.1. Capacitatea procesuală.....	379
3.2.1.1. Capacitatea procesuală de folosință sau capacitatea de a fi parte.....	379
3.2.1.2. Capacitate procesuală de exercițiu sau capacitatea de a sta în judecată.....	381
3.2.2. Partea trebuie să posede calitatea procesuală necesară.....	383

3.2.3. Afirmarea unei pretenții.....	387
3.2.4. Partea să justifice un interes	389
CAPITOLUL IV	
ASIGURAREA ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL CIVIL	392
4.1. Aspecte generale	392
4.2. Sechestrul asigurator	395
4.2.1. Noțiune.....	395
4.2.2. Cazurile în care se poate solicita înființarea sechestrului asigurator și condițiile ce se cer a fi îndeplinite pentru înființarea măsurii	397
4.2.3. Soluționarea cererii de sechestrul asigurator.....	401
4.2.4. Aducerea la îndeplinire a sechestrului asigurator.....	405
4.2.5. Ridicarea sechestrului asigurator	406
4.2.6. Valorificarea bunurilor sechestrate	407
4.3. Sechestrul asigurator al navelor civile	408
4.4. Poprirea asiguratorie	410
4.4.1. Noțiune.....	410
4.4.2. Procedura înființării popririi	412
4.4.3. Subiecții popririi și raporturile juridice stabilite între aceștia	413
4.5. Sechestrul judiciar	414
4.5.1. Noțiune.....	414
4.5.2. Analiză comparativă între sechestrul asigurator și sechestrul judiciar	415
4.5.3. Condițiile ce trebuie să fie îndeplinite pentru încuviințarea măsurii sechestrului judiciar	417
4.5.4. Soluționarea cererii de sechestrul judiciar	419
4.5.5. Aducerea la îndeplinire a sechestrului judiciar	421
CONCLUZII.....	424
BIBLIOGRAFIE	432

Partea I

Acțiunea civilă în procesul penal

Capitolul I

Aspecte introductive

În funcție de ramura care conține norma juridică nerespectată de o persoană a cărei răspundere juridică se cere a fi antrenată, un proces este clasificat ca: penal, civil, comercial, fiscal etc. Astfel, dacă norma juridică încălcată este penală, procesul va fi penal ș.a.m.d.

În procesul penal există situații în care prin aceeași faptă se încalcă atât o normă penală, cât și o normă civilă. Desigur, este necesar ca acea normă civilă să vizeze exclusiv cazurile care atrag răspunderea civilă delictuală atât pentru fapta proprie, cât și, în unele cazuri, pentru fapta altei persoane.

Această încălcare este cea care poate să genereze nașterea a două acțiuni în procesul penal, respectiv: acțiunea penală și acțiunea civilă. Între cele două există un raport de subordonare de tipul principal-accesoriu. Acțiunea civilă este accesorie acțiunii penale, deoarece, în multe cazuri, urmează soarta acțiunii penale, fiind soluționate împreună sau acțiunea civilă fiind disjunctă de cea penală (dacă soluționarea sa tergiversează rezolvarea acțiunii penale) ori stingându-se odată cu aceasta sau fiind lăsată nesoluționată.

Pentru început considerăm că se impune să expunem principalele definiții, cuprinse în Codurile de procedură civilă și penală, în doctrina națională, precum și în doctrina și legislația străină, ale noțiunilor de: acțiune, acțiune în justiție, acțiune civilă și drept la acțiune urmând ca ulterior să definim acțiunea civilă în procesul penal.

Am enumerat definiții din dreptul procesual civil deoarece considerăm că acțiunea civilă în procesul penal este, în principiu, o instituție care aparține dreptului procesual civil, de natura unei acțiuni civile în responsabilitate delictuală, dar care se exercită în condiții speciale în cadrul procesului penal.

1.1. Noțiunile de acțiune, acțiune în justiție, acțiune civilă și drept la acțiune

○ 1.1.1. Noțiunile de acțiune și acțiune în justiție

Dicționarul definește acțiunea ca fiind faptul de a face ceva; desfășurarea unei activități pentru atingerea unui scop. În sens juridic, același dicționar, o definește ca pe o cerere prin care se solicită unui organ de jurisdicție rezolvarea unei pricini¹. Nu suntem de acord cu respectiva viziune, deoarece considerăm alături de alți autori, ale căror opinii vor fi expuse ulterior, că acțiunea nu se confundă cu cererea.

Pe deplin lămuritor, cu rigoare academică, prof. univ. dr.h.c. Ioan Leș afirmă că: „acțiunea nu poate fi redusă la actul de sesizare a organului judiciar. Ea constituie un mijloc procesual care întreține și justifică întreaga activitate a instanței sesizată cu o pretenție. Prima manifestare practică a acțiunii apare odată cu sesizarea instanței. Dar aceasta reprezintă doar prima etapă în exercițiul deplin al acțiunii civile²”.

Dreptul roman definește acțiunea prin prisma rezultatului la care conduce, respectiv: acțiunea este dreptul de a urmări în justiție ceea ce ți se datorează (*actio est ius, quod sibi debeat, iudicio persequendi*)³.

Doctrina specifică dreptului roman oferă două sensuri acestei noțiuni. În sens larg, conceptul de acțiune desemna toate celelalte formalități cerute pentru derularea unui proces. În sens restrâns, conceptul de acțiune desemna acel mijloc procedural pus la dispoziția cetățeanului roman pentru a-și ocroti drepturile în justiție. Importanța acestui mijloc procedural era considerabilă în dreptul roman, în condițiile în care un drept exista doar dacă era ocrotit printr-o astfel de acțiune⁴.

Accesul liber la organele competente a soluționa neînțelegerile dintre cetățeni și stat se realizează prin mijlocul procesual al acțiunii. Acțiunea reprezintă principalul mijloc de protejere a drepturilor subiective și în general a ordinii juridice⁵.

¹ Mic dicționar enciclopedic, Ed. Enciclopedică, București, 2005, p. 9.

² I. Leș, *Tratat de drept procesual civil, vol. I. Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 245.

³ C. Diță, *Partea responsabilă civilmente în procesul penal*, Ed. Universul Juridic, Tomul 7, București, 2010, p. 29.

⁴ M. Guțan, *Drept privat roman*, Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2005, p. 65.

⁵ I. Leș, *Tratat de drept procesual civil. Cu referiri la Proiectul Codului de procedură civilă*, ed. 5, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 190; I. Leș, *Principii și instituții de drept procesual civil*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 222.

Într-o altă accepțiune, acțiunea este facultatea pe care orice persoană o are de a se adresa justiției pentru a-și asigura în chip practic realizarea unui drept. Prin natura sa, acțiunea presupune existența unui drept. Și pentru că a avea un drept înseamnă a avea în același timp acțiunea care-i asigură posibilitatea de realizare. Acțiunea nu trebuie identificată cu dreptul pe care îl apără. Oricât de strâns legate ar fi între ele și oricâte elemente comune ar avea în conținutul lor, cele două sunt și vor rămâne distincte. Acțiunea este, ea însăși, un drept aparte, un drept distinct de acela în care se găsește întrupat¹.

Potrivit unei alte opinii, acțiunea are și sensul unei împuterniciri legale în temeiul căreia se poate aduce înaintea justiției conflictul de drept născut din încălcarea unei norme². Totodată, ea constituie și un mijloc dat de lege împotriva acelor care violează dreptul, apărând ca un echivalent procesual al sancțiunii din orice normă de drept³.

Acțiunea în justiție este instrumentul prin intermediul căruia conflictul de drept este adus spre soluționare organelor de justiție. În funcție de norma încălcată, conflictul de drept poate viza domeniul dreptului civil, penal, administrativ etc. Astfel, acțiunea în justiție poate fi și ea, după caz, o acțiune civilă, penală, administrativă⁴.

În doctrină s-a exprimat și opinia potrivit căreia acțiunea este mijlocul legal prin care o persoană cere instanței judecătorești, fie recunoașterea dreptului său, fie realizarea acestui drept, prin încetarea piedicilor puse în exercitarea sa de o altă persoană sau printr-o despăgubire corespunzătoare. În rezumat, acțiunea constă în dreptul de a urmări în justiție ceea ce ți se datorează (*jus perquendi judicio quod sibi debetur*)⁵.

În literatura de specialitate⁶, acțiunii i se atribuie o serie de trăsături:

- este un mijloc juridic, legal care permite persoanei să solicite instanței să hotărască asupra cererii sale;
- presupune că titularul dreptului recurge la un organ competent, investit cu atribuții jurisdicționale;
- are ca scop apărarea unui drept al unei persoane, care se pretinde a fi titularul și care recurge la instanță pentru ca, prin constrângere judiciară, să-și realizeze dreptul.

¹ E. Herovanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă, organizare judecătorească și competență*, vol. I, Institutul de Arte Grafice „Viața Românească”, Iași, 1926, p. 336-337.

² N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Parte generală*, vol. I, Ed. Paideia, București, 1997, p. 217.

³ A.Ș. Tulbure, *Procedură penală română. Parte generală. Curs universitar*, Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2007, p. 53.

⁴ I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală. Parte generală. În lumina noului Cod de procedură penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 253.

⁵ I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Drept procesual civil. Teoria generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 229.

⁶ *Ibidem*, p. 233.

În domeniul dreptului penal general, termenul acțiune are un înțeles diferit, fiind definit ca acea manifestare fizică exterioară prin care se aduce la îndeplinire hotărârea făptuitorului de a acționa¹.

Din punctul de vedere al dreptului procesual penal, acțiunea constituie modalitatea juridică prin care conflictul de drept născut din săvârșirea unei infracțiuni este adus în fața organelor judiciare în vederea angajării răspunderii penale și civile a persoanei culpabile și a aplicării constrângerii de stat față de aceasta, precum și a obligării ei la repararea prejudiciului produs prin infracțiune, atunci când este cazul².

Termenul de acțiune din procedura penală are un alt înțeles decât acela dat de Codul de procedură civilă. În acest sens, acțiunea se constituie ca o împuternicire legală (*potestas agendi*) care justifică aducerea conflictului de drept înaintea organelor judiciare penale și face necesară exercitarea de către acestea a atribuțiilor ce le revin potrivit legii³.

În afară de sensul strict juridic, termenul de acțiune mai are și alte trei semnificații:

1. dreptul de liber acces la justiție, respectiv dreptul de a sta în justiție, ca reclamant sau ca pârât-reclamant;

2. puterea sau dreptul acordat de lege oricărei persoane în scopul de a reclama în justiție recunoașterea sau protecția unui drept subiectiv, atunci când acesta este nerecunoscut, amenințat sau încălcat;

3. actul de procedură prin care este investită instanța de judecată de către cel care are acest drept sau cererea de chemare în judecată⁴.

○ 1.1.2. Noțiunea de acțiune civilă

Ca origine, acțiunea civilă provine din latinescul *actio civilis* și cuprinde ansamblul mijloacelor procesuale prin intermediul cărora se realizează, în cadrul procesului civil, protecția drepturilor subiective civile și a intereselor ocrotite de lege⁵.

Acțiunea civilă poate fi definită ca ansamblul mijloacelor procesuale prin care în cadrul procesului civil se asigură protecția dreptului subiectiv civil prin

¹ G. Antoniu, C. Bulai, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 29.

² G. Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală, vol. I*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 536.

³ *Ibidem*.

⁴ E. Roșu, *Acțiunea civilă. Condiții de exercitare. Abuzul de drept*, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 6-9.

⁵ L. Săuleanu, S. Rădulețu, *Dicționar de expresii juridice latine*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 7-8.

recunoașterea sau realizarea lui, în cazul în care este contestat sau încălcat ori a unor situații juridice ocrotite de lege¹.

Dreptul subiectiv civil poate fi definit ca posibilitatea recunoscută de legea civilă subiectului activ, persoană fizică sau juridică, ca în limitele dreptului și moralei, să aibă o conduită, să pretindă o conduită corespunzătoare, să dea, să facă ori să nu facă ceva, de la subiectul pasiv și să ceară concursul forței coercitive a statului, în caz de nevoie².

S-a exprimat și punctul de vedere potrivit căruia acțiunea civilă reprezintă ansamblul mijloacelor procesuale prin care se poate realiza protecția juridică a drepturilor subiective și a situațiilor juridice ocrotite de lege³.

Definiția respectivă necesită o serie de precizări:

– acțiunea civilă este în strânsă legătură cu protecția juridică a drepturilor subiective civile, precum și a unor situații juridice pentru a căror realizare calea judecătorească este obligatorie;

– acțiunea civilă cuprinde toate mijloacele procesuale pe care legea le pune la dispoziție pentru protejarea drepturilor subiective și a situațiilor juridice, fiecare din aceste mijloace procesuale reprezentând forme de manifestare a acțiunii civile;

– acțiunea civilă este uniformă, cuprinde aceleași mijloace procesuale indiferent de dreptul ce se valorifică, dar când se exercită, acțiunea este influențată de dreptul subiectiv sau de situația juridică protejată de lege, dobândite din natura și caracteristicile acestuia;

– în momentul în care se apelează la acțiune, aceasta se individualizează, devine proces⁴.

Definirea acțiunii civile, ca fiind un ansamblu de mijloace procesuale prevăzute de lege pentru protecția unui drept subiectiv ori a unei situații juridice, este de natură să corespundă atât specificului procedurii contencioase, cât și procedurii necontencioase și arbitrajului⁵.

Acțiunea civilă reprezintă ansamblul mijloacelor procesuale prin care se poate realiza protecția judiciară a drepturilor și intereselor civile ocrotite de lege⁶.

¹ V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol. I, Teoria generală*, Ed. Național, București, 1996, p. 250.

² G. Beleiu, *Dr. civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1993, p. 74 *apud* V.M. Ciobanu, *op. cit.*, p. 250.

³ V.M. Ciobanu, G. Boroș, T.C. Briciu, *Drept procesual civil, Curs selectiv. Teste grilă*, ed. 5, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 1.

⁴ V.M. Ciobanu, G. Boroș, T.C. Briciu, *op. cit.*, p. 1.

⁵ M. Tăbărcă, *Drept procesual civil. vol. I - Teoria generală. Conform noului Cod de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 158.

⁶ G. Boroș, D. Rădescu, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, Ed. All, București, 1994, p. 93.

Potrivit altor autori, acțiunea civilă poate fi definită ca ansamblu al mijloacelor procesuale prin care poate fi solicitat și asigurat concursul unui organ jurisdicțional în vederea recunoașterii sau realizării unui drept sau interes nesocotit, contestat sau încălcat fie prin afirmarea dreptului subiectiv preexistent sau constituirea unei situații juridice noi, fie prin plata unei despăgubiri sau prin plata unei asemenea despăgubiri¹.

Acțiunea civilă este susceptibilă de două accepțiuni:

1. în sens procesual, ea exprimă posibilitatea titularului dreptului subiectiv de a sesiza organul de jurisdicție competent, solicitându-i să hotărască asupra cererii sale;

2. în sens material, ea este cererea adresată pârâtului, prin intermediul organului de jurisdicție, de a-și executa obligația corelativă dreptului subiectiv al reclamantului².

Concepută ca un mijloc procesual și ca un drept fundamental, acțiunea civilă există și atunci când reclamantul nu și-a exercitat dreptul la admiterea acțiunii sau aceasta a fost respinsă ca neîntemeiată ori în cazul renunțării la judecată³.

În concepția altor autori, acțiunea civilă poate fi definită ca mijlocul legal cel mai important de protejare, prin constrângere judiciară, a drepturilor civile încălcate sau a intereselor ocrotite de lege. Pe calea acțiunii civile, un subiect de drept (persoană fizică sau persoană juridică) cere organului de jurisdicție, fie recunoașterea unui drept subiectiv preexistent ori constituirea unei situații juridice noi, fie încetarea piedicilor puse în exercitarea dreptului său de către o altă persoană sau plata unei despăgubiri, atunci când instituirea și executarea unor asemenea obligații este necesară în vederea realizării dreptului respectiv⁴. Aceasta reprezintă și un instrument juridic eficient de apărare a legalității și ordinii de drept⁵, un mijloc prevăzut de lege pentru a se ajunge, pe cale judiciară la dezdăunarea persoanei care a suferit o pagubă ca urmare a unui fapt ilicit⁶.

Unii autori consideră că acțiunea civilă reprezintă totalitatea mijloacelor procesuale, cu ajutorul cărora prin intermediul procesului civil și cu concursul forței coercitive a statului, se realizează fie protecția dreptului subiectiv civil, fie

¹ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă. vol. I. Noul Cod de procedură civilă*, ed. rev., compl. și actual., Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 251.

² M. Costin, M. Mureșan, V. Ursa, *Dicționar de drept civil*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 19.

³ I. Leș, *Tratat*, 2014, *op. cit.*, p. 254; I. Deleanu, *op. cit.*, p. 264.

⁴ M.N. Costin, I. Leș, M.Ș. Minea, C.M. Costin, S. Spinei, *Dicționar de drept procesual civil*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 19.

⁵ M. Costin, ș.a., *op. cit.*, p. 18; N. Volonciu, A. Vasiliu, *Codul de procedură penală comentat. Art. 1-61¹. Regulile de bază și acțiunile în procesul penal. Competența*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 76.

⁶ G. Antoniu, C. Bulai, *op. cit.*, p. 29.

recunoașterea sau valorificarea lui, în cazul în care acesta este încălcat sau negat ori a acelor situații juridice ocrotite de lege¹.

Practica judiciară a adoptat o definiție similară, considerând că acțiunea civilă poate fi definită ca ansamblul mijloacelor procesuale prin care poate fi solicitat și asigurat concursul unui organ jurisdicțional în vederea recunoașterii sau realizării unui drept sau interes nesocotit, contestat sau încălcat fie prin afirmarea dreptului subiectiv preexistent sau constituirea unei situații juridice noi, fie prin plata unei despăgubiri sau/și prin plata unei asemenea despăgubiri².

Conceptul de acțiune și cel de cerere sunt distincte, argumentat de:

1. dreptul subiectiv și acțiunea există înainte de cererea de chemare în judecată;

2. cererea nu poate exista decât în cadrul acțiunii și, de regulă, ca prim element al acesteia. În schimb, existența acțiunii nu este condiționată de formularea cererii de chemare în judecată;

3. cererea de chemare în judecată poate fi făcută și atunci când nu mai există dreptul la acțiune în plenitudinea lui;

4. cererea este actul de investire a instanței, nu acțiunea însăși, asupra căreia aceasta este chemată să decidă³.

Acțiunea este independentă de cerere, preexistă cererii, cererea nu este altceva decât concretizarea sau exercițiul acțiunii, este actul procedural prin care se exercită dreptul de a acționa⁴.

Ideea de acțiune evocă totalitatea mijloacelor procedurale care concură la afirmarea dreptului. Cererea nu e decât unul din aceste mijloace: este actul care promovează dezbaterile judiciare cu privire la dreptul în litigiu⁵.

Cererea de chemare în judecată nu trebuie pusă sub semnul egalității cu acțiunea civilă, cele două nu se identifică, cererea de chemare în judecată fiind doar o parte componentă a acțiunii civile, o formă de manifestare a acțiunii⁶. Acțiunea preexistă cererii de chemare în judecată și uneori, este independentă de ea, cum ar fi, de exemplu, atunci când acțiunea face obiectul unei tranzacții extrajudiciare, a unei subrogări convenționale⁷.

În Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, acțiunea civilă este identificată cu cererea de chemare în judecată. Articolul 166 alin. (1) din Cod dispune că oricine pretinde un drept împotriva unei alte persoane ori are un

¹ E. Roșu, *op. cit.*, p. 12.

² ÎCCJ, s.u., dec. nr. 32/2008, *apud* E. Roșu, *op. cit.*, p. 12.

³ I. Deleanu, *op. cit.*, p. 265.

⁴ G. Boroș, D. Rădescu, *op. cit.*, p. 92.

⁵ E. Herovanu, *op. cit.*, p. 339.

⁶ M. Tăbârcă, *Drept procesual civil*, vol. I, ed. a II-a, rev. și adăug., Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 93.

⁷ I. Deleanu, *op. cit.*, p. 264.

interes pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept trebuie să depună la instanța competentă o cerere de chemare în judecată.

Anterior, în Codul de procedură civilă al Transilvaniei, cererea de chemare în judecată era confundată cu acțiunea civilă¹.

Acțiunea civilă nu trebuie asimilată cu însuși dreptul lezat prin încălcarea normei juridice. Dreptul lezat constituie pe plan juridic o relație a unei persoane față de o anumită valoare socială ocrotită de lege și deci, o poziție a acelei persoane față de semenii săi, ori față de anumite obiecte, fapte sau stări de fapt².

Totodată, acțiunea nu trebuie să se confunde cu dreptul subiectiv, legătura intimă dintre cele două face ca acțiunea să împrumute din natura și caracteristicile dreptului dedus în judecată³.

Actualul Cod de procedură civilă, intrat în vigoare la 15 februarie 2013, oferă pentru prima dată în legislația procesuală română, o definiție a acțiunii civile, după modelul Codului de procedură civilă francez⁴. Art. 29 C. pr. civ. definește acțiunea civilă ca fiind ansamblul mijloacelor procesuale prevăzute de lege pentru protecția dreptului subiectiv pretins de către una dintre părți sau a unei alte situații juridice, precum și pentru asigurarea apărării părților în proces.

Codul de procedură civilă în vigoare confirmă caracterul procesual al acțiunii civile, împrejurare ce poate fi desprinsă chiar din prevederile art. 29. Spre deosebire de Codul de procedură civilă francez care definește acțiunea ca fiind un „drept”, fapt care a constituit sursa unor confuzii, în art. 29 C. pr. civ., legiuitorul român utilizează sintagma „ansamblul mijloacelor procesuale”, care este destinată să exprime caracterul autonom și procedural al acțiunii⁵.

Codul de procedură civilă francez a avut o influență destul de importantă asupra actualului Cod; acesta a realizat o definiție a acțiunii civile în art. 30 alin. (1) și (2) într-o manieră care sugerează că aceasta este o instituție procesuală⁶, respectiv: acțiunea este dreptul, pentru autorul unei pretenții de a fi ascultat asupra fondului acesteia, pentru ca judecătorul să se pronunțe asupra temeiniciei sau netemeiniciei sale. Iar pentru adversar, acțiunea este dreptul de a discuta temeinicia acestei pretenții.

¹ A se vedea, în acest sens, art. 129 din Codul de procedură civilă al Transilvaniei, intitulat „Cuprinsul acțiunii”, Ed. „Cartea Românească” S.A., București, 1920, p. 58.

² T. Mrejeru, B. Mrejeru, *Acțiunile în procesul penal. Aspecte teoretice și jurisprudență în materie*, ed. a II-a, rev., Ed. Nomina Lex, București, 2010, p. 16.

³ I. Stoenescu, S. Zilberstein, *op. cit.*, p. 236.

⁴ I. Leș, *Noul Cod de procedură civilă, Comentariu pe articole. vol. I. Articolele 1-449*, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 43.

⁵ I. Leș, *op. cit.*, *Tratat*, 2014, p. 254.

⁶ A. Stoica, *Acțiunea civilă în sistemul de drept judiciar privat*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 134.

Asemănarea dintre cele două definiții vizează finalitatea acțiunii civile. Actualul Cod de procedură civilă român raportează acțiunea civilă la un ansamblu de mijloace procesuale prevăzute de lege „pentru protecția dreptului subiectiv”. Deși Codul în vigoare nu vorbește despre un drept al reclamantului, astfel cum o face Codul de procedură civilă francez, este evident că acțiunea trebuie reputată ca atare. Referirea art. 29 din Cod la un ansamblu de mijloace procesuale prevăzute de lege sugerează că există un drept de natură procesuală. Situația este identică în cazul art. 30 din Codul de procedură civilă francez, care se referă expres la un drept, dar în raport cu o prerogativă procesuală: „dreptul autorului unei pretenții de a fi ascultat asupra fondului acesteia¹”.

Totodată, art. 31 din Codul de procedură civilă francez dispune că acțiunea este deschisă tuturor celor care au un interes legitim privind admiterea sau respingerea unei reclamații, sub rezerva cazurilor în care legea atribuie dreptul de a acționa doar persoanelor pe care le califică pentru a formula sau combate o pretenție, sau pentru a apăra un interes stabilit.

Din definiția oferită de art. 29 C. pr. civ., rezultă următoarele trăsături ale acțiunii civile:

1. cuprinde totalitatea mijloacelor procesuale pe care legea le pune la dispoziția părților litigante, indiferent de poziția acestora în cadrul procesului civil (reclamant, pârât, terț intervenient);

2. mijloacele procesuale sunt forme de manifestare a acțiunii civile, ce se divid în două categorii: cereri în justiție și apărări;

3. obiectul acțiunii civile îl constituie protecția pe cale judiciară a drepturilor subiective civile (drepturi reale, de creanță, de proprietate intelectuală etc.), a unor interese legitime (situații juridice pentru a căror realizare calea judecătorească este obligatorie, spre exemplu, divorțul din culpa soților) și asigurarea apărării părților în proces;

4. are caracter unitar, indiferent de dreptul sau interesul ce se valorifică prin intermediul acesteia, cuprinzând aceleași mijloace procesuale, dar dobândind la momentul exercitării, caracteristicile sau natura dreptului ori interesului care constituie obiectul său².

Codul de procedură civilă german (*Zivilprozessordnung* - din anul 1879), cuprinde definiția acțiunii civile. Potrivit art. 261 alin. (1) și 253 alin. (1) C. pr. civ. g., acțiunea pune procesul în mișcare și reprezintă solicitarea reclamantului de a-i fi acordată protecție juridică. În procesul civil german, prin înaintarea acțiunii este creat un raport procesual de drept public. Raportul are caracter trilateral, creându-se pe de o parte între instanța de judecată și fiecare dintre

¹ I. Leș, *Studii de drept judiciar privat*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 53.

² G. Boroi (coord.), O. Matei-Spineanu, A. Constanda, C. Negrilă, V. Dănăilă, D.N. Theohari, G. Răducan, D.M. Gavriș, F.G. Păncescu, M. Eftimie, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. vol. I. Art. 1-526*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 75.

părți, iar pe de altă parte între părțile înseși. Importanța acțiunii pentru dreptul procesual civil este surprinsă foarte bine în expresia: „Acolo unde nu există reclamant, nu există judecător”¹.

Potrivit doctrinei italiene, acțiunea civilă este dreptul titularului stabilit în raportul de drept substanțial (sau care în cerere se pretinde că ar fi) împotriva subiectului pasiv stabilit în cadrul aceluiași raport (sau cel care în cerere este chemat a fi subiectul pasiv al raportului), și mai mult, este un drept, care spre deosebire de dreptul substanțial, nu are în conținut o prestație din partea subiectului pasiv din raportul de drept substanțial, ci prestația unui alt subiect de drept autonom: judecătorul, sau mai generic, organul jurisdicțional, care în proces figurează ca un organ al statului².

Totodată, conform doctrinei italiene, acțiunea este un drept abstract, însă doar în parte abstract, sub aspectul faptului că postulează o strânsă legătură cu dreptul substanțial. Această legătură constă practic în afirmația: „existența acțiunii este condiționată de împrejurarea ca dreptul substanțial să fie menționat în cerere, și în mod firesc afirmat ca existent, protejat legal și datorat celui care formulează acțiunea în confruntare cu cel care trebuie să se apere în cadrul acțiunii”. În acest sens, acțiunea este o decizie pe fondul cauzei și nu neapărat o decizie favorabilă, mai precis o soluție pe fond care apare ca fiind favorabilă doar în aspirațiile celui care exercită acțiunea³.

Acțiunea civilă nu este o instituție care aparține exclusiv domeniului procesual civil, ci ea poate fi întâlnită și în cadrul procesului penal.

Procedura penală a preluat și adaptat teoria generală a acțiunii civile, pentru că, din punct de vedere istoric și al științei dreptului, acțiunea privată a precedat acțiunea publică⁴.

În materie penală, victima infracțiunii care a suferit un prejudiciu material sau moral ca urmare a infracțiunii săvârșite este îndreptățită să solicite despăgubiri sau repararea pagubei potrivit legii civile pe calea unei acțiuni civile în procesul penal.

Spre deosebire de actualul Cod de procedură civilă, Codul de procedură penală în vigoare nu oferă o definiție a acțiunii civile, acesta doar limitându-se la a indica obiectul și subiecții acțiunii civile exercitate în procesul penal.

Potrivit art. 19 alin. (1) C. pr. pen., acțiunea civilă exercitată în procesul penal are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor

¹ P. Pohlmann, *Zivilprozessrecht*, Verlag C.H. Beck, München, 2011, p. 51.

² C. Mandrioli, *Diritto processuale civile, vol. I, Nozioni introduttive e disposizioni generali*, ed. a 3-a, Giapichelli Editore, Torino, 2000, p. 59.

³ *Ibidem*, p. 62.

⁴ A. Zarafiu, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială. Conform Noului Cod de procedură penală*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 68.

responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

Iar, conform alin. (2) al art. 19 C. pr. pen., acțiunea civilă se exercită de persoana vătămată sau de succesorii acesteia, care se constituie parte civilă împotriva inculpatului și, după caz, a părții responsabile civilmente.

Alături de conflictul de drept penal (raport juridic penal), se poate ivi și un conflict de drept extrapenal (un raport juridic extrapenal). Când acest raport extrapenal are caracter civil, el poate fi adus în fața organelor judiciare în vederea obținerii unei reparații pentru vătămare. Mijlocul juridic sau instrumentul care servește la aducerea raportului de conflict civil în fața organelor judiciare este acțiunea în justiție care poartă denumirea de acțiune civilă¹.

Săvârșirea unei infracțiuni aduce atingere, în primul rând, ordinii de drept, care nu poate fi restabilită decât prin sancționarea penală a infractorului; aceeași infracțiune poate, însă, produce o pagubă unei persoane fizice sau juridice, iar instrumentul juridic pentru obținerea reparării pagubei este acțiunea civilă².

În cazul în care raportul juridic extrapenal determinat are caracter civil el poate fi adus în fața organelor judiciare prin exercițiul unei acțiuni în justiție, care poartă denumirea de acțiune civilă; ca orice acțiune juridică și acțiunea civilă care își are izvorul într-o infracțiune, prezintă două aspecte: unul substanțial și unul procesual. Sub aspect substanțial, acțiunea civilă este expresia dreptului celui ce a fost vătămat prin fapta ilicită a altuia de a se adresa justiției pentru a obține reparația echitabilă. Astfel se poate afirma că trebuie acceptată existența unui drept al celui vătămat civilmente prin infracțiune de a pretinde repararea prejudiciului încercat. În momentul în care se produce prejudiciul se dinamizează și personalizează dreptul la acțiune a victimei, iar acțiunea civilă devine folosibilă sub aspect procesual³.

Acțiunea civilă nu este o acțiune simplă în răspundere civilă delictuală, așa cum este cunoscută în dreptul civil, nefiind o acțiune în repararea oricărui prejudiciu ci, în principiu, numai a prejudiciului care își are sursa într-o infracțiune. Originea infracțională a prejudiciului care trebuie reparat îi conferă acestei acțiuni o fizionomie particulară care, în multe privințe, o separă de acțiunea în responsabilitate civilă delictuală⁴.

¹ N. Volonciu, A.S. Uzlău (coord.), R. Moroșanu, V. Văduva, D. Atasiei, C. Ghigheci, C. Voicu, G. Tudor, T.V. Gheorghe, C.M. Chiriță, *Noul Cod de procedură penală comentat*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 57.

² G. Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 106; S. Siserman, A.G. Meseșan, *Acțiunea penală și acțiunea civilă în dreptul procesual penal*, Ed. Albastră, Cluj-Napoca, 2012, p. 69.

³ C. Diță, *op. cit.*, p. 11-12.

⁴ G. Mateuț, *op. cit.*, p. 729.